

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності

ТРОФІМУК-КИРИЛОВА ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА

ПРАКТИКА З ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(методичні рекомендації для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство)

Луцьк
2024

УДК 796.5(072)
Т 76

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Протокол № 6 від 21 лютого 2024 р.)*

Рецензент:

Білик В. А. – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Волинського національного університету імені Лесі Українки, провідний науковий співробітник Музею історії Луцького братства, відділу Волинського краєзнавчого музею.

Трофімук-Кирилова Т.М. Практика з екскурсійно-туристичної діяльності : методичні рекомендації для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2024. 68 с.

Методична розробка містить інформацію про мету, завдання, зміст, порядок проходження та підведення підсумків виробничої практики з екскурсійно-туристичної діяльності, список рекомендованої літератури, термінологічний словник, зразки оформлення звітності виробничої практики та основних екскурсійних документів. У навчально-методичному виданні подано методичні вказівки здобувачам вищої освіти щодо: основних етапів підготовки, організації, методики розробки та техніки проведення нової екскурсії; виконання індивідуального завдання; оформлення звітної документації.

Рекомендовано здобувачам вищої освіти спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство.

УДК 796.5(072)

© Трофімук-Кирилова Т.М., 2024

© Волинський національний
університету імені Лесі Українки, 2024

ЗМІСТ

1. ВСТУП.....	4
2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ.....	6
3. ЗМІСТ ПРАКТИКИ	9
4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ	14
5. ВКАЗІВКИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ З ПРАКТИКИ.....	21
6. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ. ОЦІНЮВАННЯ.....	31
7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	36
8. ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	40
9. ДОДАТКИ	51

1. ВСТУП

Практика з екскурсійно-туристичної діяльності є важливою частиною програми підготовки фахівців спеціальності 027 Музезнавство, пам'яткознавство. Вона спрямована на: закріплення і поглиблення у здобувачів вищої освіти теоретичних знань і умінь, одержаних при вивченні професійних навчальних дисциплін; ознайомлення зі специфікою майбутньої професійної діяльності у сфері екскурсійного обслуговування; удосконалення практичних навиків із проектування, підготовки, організації, техніки і методики проведення екскурсій, оформлення методичних розробок екскурсій та складання туристичних маршрутів.

Силабус і методичні рекомендації виробничої практики з екскурсійно-туристичної діяльності розроблено для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 027 «Музезнавство, пам'яткознавство» за освітньо-професійною програмою «Музейний менеджмент, культурний туризм» із урахуванням:

- Освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм» (перезатверджена вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 7 від 25 травня 2023 р.);
- Положення про організацію освітнього процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29 червня 2022 р.;
- Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (МОН України № 93 від 08 квітня 1993 р);
- Положення про проведення практики здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки від 30 серпня 2023 р.;
- Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки від 30 серпня 2023 р.;

– Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29 червня 2022 р.;

– Положення про підготовку здобувачів освіти у Волинському національному університет імені Лесі Українки з використанням елементів дуальної форми здобуття освіти від 30 серпня 2023 р.;

– Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки від 25 травня 2023 р.

Таблиця 1

ОПИС ПРАКТИКИ З ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика виду практики
Денна форма навчання	02 Культура і мистецтво 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство Музейний менеджмент, культурний туризм Бакалавр	Виробнича
Кількість годин / кредитів 120/4		Рік навчання 4-ий
Мова навчання – українська		Семестр 7-ий
		Консультації 8 год.
		Самостійна робота 112 год.
		Форма контролю: залік

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Метою практики з екскурсійно-туристичної діяльності є поглиблення і розширення теоретичних знань здобувачів вищої освіти, набутих під час вивчення дисциплін професійної підготовки, насамперед, курсу «Історія і практика екскурсійної діяльності», а також закріплення у них практичних навичок із планування й організації екскурсійного обслуговування, проведення різних за формою, тематикою, тривалістю, складом і кількістю учасників екскурсій, розробки туристичних маршрутів. Знання і вміння, набуті під час проходження практики, допоможуть сформувати та удосконалити у майбутніх фахівців із спеціальності 027 Музезнавство, пам'яткознавство практичні навички у сфері надання екскурсійних і туристичних послуг.

Завдання практики:

1. закріплення здобутих знань з фахових дисциплін;
2. реалізація здобувачами вищої освіти теоретичних знань про етапи проєктування, розробку, порядок підготовки, організацію, проведення і документаційне оформлення нової екскурсії та про проєктування екскурсійних і туристичних маршрутів;
3. удосконалення вмінь і практичних навичок із підготовки, організації, техніки і методики проведення екскурсій різних видів, на різні теми, для різних груп екскурсантів;
4. застосування на практиці організаційно-технологічних вимог щодо проведення екскурсій;
5. засвоєння здобувачами вищої освіти складових компонентів професійної майстерності екскурсовода;
6. оволодіння комплексом умінь і навиків роботи з екскурсійною групою;
7. удосконалення у здобувачів вищої освіти умінь і навичок ораторської майстерності, вербальної і невербальної комунікації та екскурсійного етикету;

8. закріплення у здобувачів вищої освіти знань із правового регулювання екскурсійної та туристичної діяльності в Україні.

Проходження практики дозволить здобувачу вищої освіти набути **наступні компетентності:**

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Цінування і повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 9. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань та взятих обов'язків.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК 1. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо відповідно до розуміння тенденцій розвитку музейної справи, пам'яткоохоронної діяльності та культурного туризму.

СК 5. Здатність забезпечувати обслуговування відвідувачів.

СК 10. Здатність здійснювати взаємодію музейно-заповідної мережі, об'єктів культурної спадщини з туристичною сферою.

СК 11. Комунікувати та співпрацювати з державними і громадськими організаціями, міжнародними музейними, пам'яткоохоронними та туристичними інституціями.

СК 12. Здатність здійснювати дослідження попиту і пропозиції на ринку культурного туризму та формувати конкурентоздатний культурний продукт.

Програмні результати навчання (ПР):

ПР 2. Аналізувати й узагальнювати історико-культурний матеріал у певній системі.

ПР 12. Досліджувати та інтерпретувати історико-культурну інформацію музейних предметів, об'єктів культурної спадщини, природних пам'яток.

ПР 15. Формувати план культурно-освітньої роботи та організувати заходи з популяризації музейних цінностей, об'єктів історико-культурної спадщини, природних пам'яток з врахуванням потреб різних верств населення.

ПР 16. Розробляти концепцію, структуру екскурсії; вміти проводити екскурсію на високому професійному рівні.

ПРН 18. Виконувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та представляти результат вчасно.

ПР 22. Оцінювати результати діяльності та відстоювати прийняті рішення.

3. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Загальні питання організації, проведення і підведення підсумків практик здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей (освітньо-професійних програм) задекларовано у «Положенні про проведення практики здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки» від 30 серпня 2023 р.

(https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2023-09/2023_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%83.pdf).

Відповідно до вищезгаданого Положення безпосереднє навчально-методичне керівництво та контроль за виконанням практики забезпечують керівники практики від кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності.

Практика з екскурсійно-туристичної діяльності є виробничою, тому проходить із відривом від навчального процесу. Точні дати її початку та закінчення щорічно уточнюються відповідно до навчального плану, зазначаються у графіках освітнього процесу, які затверджує проректор з навчальної роботи та рекрутації, й фіксуються у наказі ректора Волинського національного університету, на основі якого відбувається проходження практики. Тривалість практики – 4 тижні.

Базами проходження виробничої практики з екскурсійно-туристичної діяльності є: Центр туристичної інформації та послуг у м. Луцьку, Державний історико-культурний заповідник у м. Луцьку, музеї м. Луцька, зокрема: Волинський краєзнавчий музей та його відділи і філії – Художній музей м. Луцька, Музей історії Луцького братства, Музей волинської ікони, Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського та ін.; музеї Волинського національного університету імені Лесі Українки та інші установи різних форм власності, що здійснюють туристично-екскурсійне обслуговування. Конкретні місця практики визначаються керівниками практики перед початком нового навчального року.

Основними завданнями практики з екскурсійно-туристичної діяльності є *проектування, розробка, проведення нової авторської екскурсії, укладання методичної розробки екскурсії, виконання індивідуального завдання і допомога керівникам від баз практики в організації надання екскурсійно-туристичних послуг.*

Проходження студентами практики з екскурсійно-туристичної діяльності відбувається у чотири етапи (табл. 2).

Таблиця 2

ЕТАПИ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ З ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Етапи	Зміст, основні завдання, тривалість
Підготовчий	<p><i>Організаційні заходи, що забезпечують підготовку та порядок проведення практики.</i></p> <p><i>Основні завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – затвердження керівників практики від університету; – визначення баз практики (музеї м. Луцька, Державний історико-культурний заповідник у м. Луцьку, Центр туристичної інформації та послуг у м. Луцьку, організації та установи різних форм власності, що здійснюють екскурсійне обслуговування тощо); – розподіл здобувачів вищої освіти за базами практик. Здобувачі вищої освіти (не більше 20% групи) у разі їх працевлаштування за фахом та при наявності відповідних підтверджуючих документів можуть, за погодженням керівника практики від кафедри, університету, пропонувати базу практики за основним місцем роботи; – формування і затвердження пакету документів для проведення практики.

	<p>Терміни – до початку практики.</p> <p><i>Настановча конференція для здобувачів вищої освіти.</i></p> <p><i>Основні завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлення здобувачів вищої освіти з си́лабусом, метою, завданнями, термінами, етапами, наказом щодо проходження практики, навчальною літературою, методичними рекомендаціями, правилами техніки безпеки; – поділ здобувачів вищої освіти на творчі групи для роботи над новою екскурсією, визначення мети, завдань, тематики і форм проведення майбутніх екскурсій. У цілях контролю й координації роботи серед практикантів вибираються керівники кожної творчої групи. Обов’язковою умовою є безпосередня участь усіх членів творчої групи у проведенні розробленої екскурсії у ролі екскурсовода. <p>Тривалість – 6 год.</p>
<p>Ознайомлювальний</p>	<p><i>Детальне знайомство з екскурсійною і туристичною діяльністю музеїв м. Луцька, Центру туристичної інформації та послуг у м. Луцьку, Державного історико-культурного заповідника у м. Луцьку. Участь у зустрічах із гідами та екскурсоводами практиками.</i></p> <p><i>Основні завдання:</i> під час цього етапу здобувачі вищої освіти відвідують музейні заклади, Центр туристичної інформації та послуг у м. Луцьку, Державний історико-культурний заповідник у м. Луцьку, спілкуються із екскурсоводами та гідами, таким чином знайомлячись із особливостями підготовки та проведення різних за</p>

	<p>тематикою, формою, тривалістю, складом учасників екскурсій, а також із специфікою роботи та професійною майстерністю екскурсоводів та гідів.</p> <p>Тривалість – 20 год.</p>
Основний	<p><i>Розробка і проведення екскурсії, виконання доручень керівників від баз практики, підготовка індивідуального завдання.</i></p> <p><i>Основні завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – допомога керівникам від баз практики в організації надання екскурсійно-туристичних послуг; – безпосереднє планування, розробка, організація та проведення нової екскурсії під керівництвом фахівців-професіоналів від бази практики та керівника практики від кафедри; – отримання, за необхідності, консультацій екскурсоводів-практиків щодо розробки і проведення авторських екскурсій; – виконання індивідуального завдання практики. <p>Тривалість – 80 год.</p>
Підсумковий	<p><i>Оформлення усієї звітної документації з практики (щоденника, звіту, індивідуального завдання, документацію за темою авторської екскурсії).</i></p> <p><i>Підсумкова звітна конференція.</i></p> <p><i>Основні завдання:</i></p> <p>Оформлення документації з практики. Подання на кафедру звітної документації. Захист звіту та індивідуального завдання з практики з екскурсійно-туристичної діяльності.</p> <p>Тривалість – 14 год.</p>

Здобувачі вищої освіти під час проходження виробничої практики виконують індивідуальні завдання, що їх визначає керівник практики від кафедри з метою формування у них вмінь та навичок самостійного розв'язання конкретних виробничих або організаційних завдань.

Індивідуальним завданням, зміст якого може бути конкретизований й уточнений під час проходження практики, є розробка кожним студентом авторського туристичного маршруту Україною та його програмного забезпечення на 2–3–4 дні (на вибір) з пізнавальною метою; автомобільного; для школярів/молоді/дорослих (на вибір); кільцевого за формою (початкова та кінцева точка – м. Луцьк). Завдання виконується у вигляді розробки мультимедійної презентації, яка презентується на захисті практики.

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Під час практики з екскурсійно-туристичної діяльності **основними завданнями є:**

- **допомога керівникам від баз практики в організації надання екскурсійно-туристичних послуг;**
- **проектування, розробка та проведення нової екскурсії на базі практики;**
- **виконання індивідуального завдання практики.**

Підготовка та проведення нової екскурсії

Екскурсія (від лат. *excursio* – поїздка), згідно з сучасними уявленнями, – це колективний огляд музею, визначного місця, виставки, об'єкту природи і т.п. за певним маршрутом під керівництвом екскурсовода з пізнавальними, освітніми, науковими і виховними цілями, а також для задоволення естетичних потреб під час використання вільного часу.

Створення нової екскурсії по будь-якій темі – складний творчий процес, що вимагає активної участі цілого колективу учасників. Зміст майбутньої екскурсії, її пізнавальна цінність знаходяться в прямій залежності від знань екскурсоводів, їх компетентності, ступеня практичного засвоєння ними основ педагогіки і психології, уміння вибрати найбільш ефективні способи і прийоми впливу на аудиторію і т. д.

Створення нового екскурсійного продукту – це результат двох найважливіших процесів: його підготовки і проведення, які пов'язані між собою і взаємообумовлені. Неможливо забезпечити високу якість проведення екскурсії при непродуманій підготовці.

У роботі по підготовці нової екскурсії можна виділити два основні напрямки: 1) розробку нової теми екскурсії (нової взагалі або нової тільки для даної екскурсійної установи); 2) підготовку початківця або вже працюючого

екскурсовода до проведення нової для нього, але вже раніше розробленої і проведеної у цій установі екскурсії.

Під час підготовки та проведення нової екскурсії здобувачам освіти варто враховувати, що екскурсії властивий ряд характерних ознак, основною з яких є пріоритет зорового сприйняття, що супроводжується необхідним словесним коментарем. Зорове й вербальне сприйняття підсилюється моторним (пересування групи заданим маршрутом, огляд об'єкту з різних боків, на різній відстані тощо). Екскурсія проходить під проводом екскурсовода на певну тему і за певним маршрутом, тобто вона має організований характер. Її характерною ознакою є також колективність огляду, внаслідок чого в групі людей, пов'язаних спільним інтересом, виникає вільний обмін думками та особлива психологічна атмосфера як наслідок пережитих емоцій, що сприяє сприйняттю і засвоєнню побаченого та почутого ними.

Екскурсії достатньо різноманітні і розрізняються за видами, за змістом, характером тематики, мети і завдань екскурсії, за цільовою спрямованістю, за формою екскурсії, за вибором екскурсійних об'єктів і прийомів їх показу, за складом і кількістю учасників тощо.

Існує декілька підходів до класифікації екскурсій. Так, наприклад, найпоширенішими є наступні екскурсії:

1. *за змістом*: оглядові, тематичні (останні поділяються на історичні, природознавчі, мистецтвознавчі, літературні, виробничі, архітектурно-містобудівні і т. д.);

2. *за місцем проведення*: міські, заміські, виробничі, музейні, релігійні, комплексні;

3. *за складом і кількістю учасників*: дитячі, дорослі й змішані; для місцевих жителів, приїжджих і туристів; індивідуальні та групові; для однорідної й різнорідної аудиторії;

4. *за формою проведення*: прогулянка, лекція, квест, консультація, урок, демонстрація, навчальна, вистава, концерт, масовка, пробна, показова, рекламна і т.д.

Процес підготовки екскурсій, можна поділити на наступні блоки:

1) *Попередня робота* – визначення теми, мети, завдань і назви екскурсії; відбір літератури, укладання бібліографії й необхідних записів по темі екскурсії; визначення джерел екскурсійного матеріалу; знайомство з експозиціями і фондами музеїв по темі екскурсії. Кожен з практикантів розробляє один з розділів або одну з підтем екскурсії, або одне чи декілька питань підтеми.

2) *Безпосередня розробка самої екскурсії*, яка включає: вивчення і відбір об'єктів, на яких буде побудована екскурсія; розробку структури й маршруту екскурсії; вивчення відомостей про екскурсійні об'єкти; об'їзд або обхід маршруту; обробку фактичного матеріалу; роботу над змістом екскурсії; написання контрольного тексту; комплектування «портфеля екскурсовода»; роботу над методикою проведення екскурсії; вибір найбільш ефективних методичних прийомів показу і розповіді для проведення екскурсії; визначення техніки ведення екскурсії; планування логічних переходів від одного об'єкта до іншого; підготовку методичної розробки нової екскурсії; написання екскурсоводами індивідуальних текстів.

3) Останній блок – *прийом (захист) екскурсії на маршруті й її затвердження*.

Структура екскурсії – вступна бесіда, основна (показ і розповідь, що розкривають тему) та заключна частини (підсумки проведеної екскурсії).

Вступ, як правило, триває 2–3 хв. і складається з двох частин: *організаційної* (знайомство екскурсовода з екскурсійною групою й інструктаж екскурсантів щодо правил безпеки й поведіння на маршруті) й *інформаційної* (екскурсовод знайомить відвідувачів з історією музею, називає тему, мету, завдання екскурсії, її хронологічні межі, основні підтеми, протяжність і тривалість маршруту, час і місце закінчення екскурсії тощо). Вступ повинен бути яскравим, лаконічним по формі і актуальним по змісту. Необхідно пам'ятати, що початок екскурсії – найвідповідальніший момент, коли у

екскурсантів складається перше враження про екскурсовода і формується зацікавленість екскурсією.

Основна частина будується на характеристиці конкретних екскурсійних об'єктів експозиції, поєднанні показу і розповіді. Її зміст складається з декількох підтем, які повинні бути розкриті на об'єктах і об'єднані темою. Кількість підтем екскурсії зазвичай коливається від 5 до 12. При цьому важливим для створення екскурсії є підбір об'єктів таким чином, щоб були тільки ті з них, які допомагали б розкрити зміст теми екскурсії, причому в певному дозуванні за часом і залежно від значимості тієї або іншої підтеми в даній екскурсії.

Успіх проведення екскурсії перебуває в прямій залежності від використаних у ній методичних прийомів показу й розповіді. Вибір того або іншого методичного прийому диктується завданнями, поставленими перед екскурсією, інформаційною насиченістю конкретного об'єкта.

Основними прийомами показу є: прийом попереднього огляду, прийом панорамного показу, прийом зорової реконструкції, прийом зорового монтажу, прийом локалізації подій, прийом абстрагування, прийом порівняння, прийом інтеграції, прийом зорової аналогії або асоціації, прийом переключення уваги, методичний прийом руху, показ меморіальної дошки.

Розповідь екскурсовода повинна бути короткою, але при цьому виразною та яскравою. Основними прийомами розповіді є: прийом екскурсійної довідки, прийом опису, прийом характеристики, прийом пояснення, прийом коментування, прийом цитування, прийом запитань-відповідей, прийом посилення на очевидців, прийом завдань, прийом новизни матеріалу, прийом словесного (літературного) монтажу, прийом співучасті, прийом персоніфікації, прийом проблемної ситуації, прийом відступу, прийом індукції, прийом дедукції.

У екскурсіях можливе використання й особливих методичних прийомів проведення екскурсії. Так, групі екскурсантів можна запропонувати прослухати аудіо записи, переглянути відеозаписи, слайди та інші ілюстративні матеріали,

пов'язані з темою екскурсії. Демонстрація відеоролику та прослуховування звукозапису повинні вкластись в 2–3 хвилини, на перегляд науково-популярного фільму відводиться до 5 хвилин.

Висновок повинен займати за часом 5–7 хвилин і складатися із двох частин. У першій – екскурсовод підводить підсумки екскурсії, робить узагальнення та висновки про значення експозиції музею та його фондів у розкритті теми екскурсії. У другій частині він подає власні контактні дані (установи, яку представляє), інформацію про інші екскурсії, які можуть розширити й поглибити дану тему, інформує про заходи у місті, які екскурсанти можуть відвідати у його супроводі за додатку плати або ж самостійно, відповідає на запитання екскурсантів. Висновок так само важливий, як і вступ та основна частина.

Підготовка індивідуального завдання

Індивідуальним завданням, зміст якого може бути конкретизований й уточнений під час проходження практики, є *розробка* кожним студентом авторського туристичного маршруту Україною та його програмного забезпечення на 2–3–4 дні (на вибір) з пізнавальною метою; автомобільного; для школярів/молоді/дорослих (на вибір); кільцевого за формою (початкова та кінцева точка – м. Луцьк). Завдання виконується у вигляді розробки мультимедійної презентації, яка презентується на захисті практики.

Туристський маршрут – попередньо спланована туристами або суб'єктом туристичної діяльності подорож (екскурсія, похід), що може охоплювати один чи декілька туристських шляхів і характеризується визначеним порядком пересування туристів через певні географічні пункти.

Розробка схеми маршруту та його програмне забезпечення є нерозривно пов'язаними паралельними процесами.

Програма – щоденний розпорядок усіх заходів, що забезпечує туристичне підприємство та які включені у вартість поїздки.

Програмне обслуговування у туризмі – перелік історико-культурних об’єктів, визначних місць, а також туристичних послуг, що надаються туристам у визначеній послідовності, часі, місці, та умовах обслуговування.

За класифікацією туристичних маршрутів, запропонованою О.О. Любіцевою, виокремлюються наступні ознаки класифікації маршрутів: мета подорожі, вид пересування, сезонність, тривалість, контингент і форма (табл. 3).

Таблиця 3

КЛАСИФІКАЦІЯ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ

Мета подорожі	Вид пересування	Сезонність	Тривалість	Контингент	Форма
пізнавальні; рекреаційні; курортно-пізнавальні; спортивні; наукові; релігійні тощо	пішохідні; кінні; велосипедні; мотоциклетні; автомобільні; залізничні; авіаційні; круїзні; космічні	цілорічні; сезонні; декілька; сезонні	уїкендові (1-2 доби); коротко термінові (тиждень); середньо-термінові (2-3 тижні); тривалі (місяць-декілька місяців); кругосвітні	шкільні; молодіжні; сімейні; для дорослих; осіб зрілого віку; професійно-орієнтовані; конфесійно-орієнтовані тощо	лінійні; кільцеві; радіальні; комбіновані

Вибір пунктів по маршруту узгоджується з програмою відповідно до виду туризму, терміну та класу обслуговування.

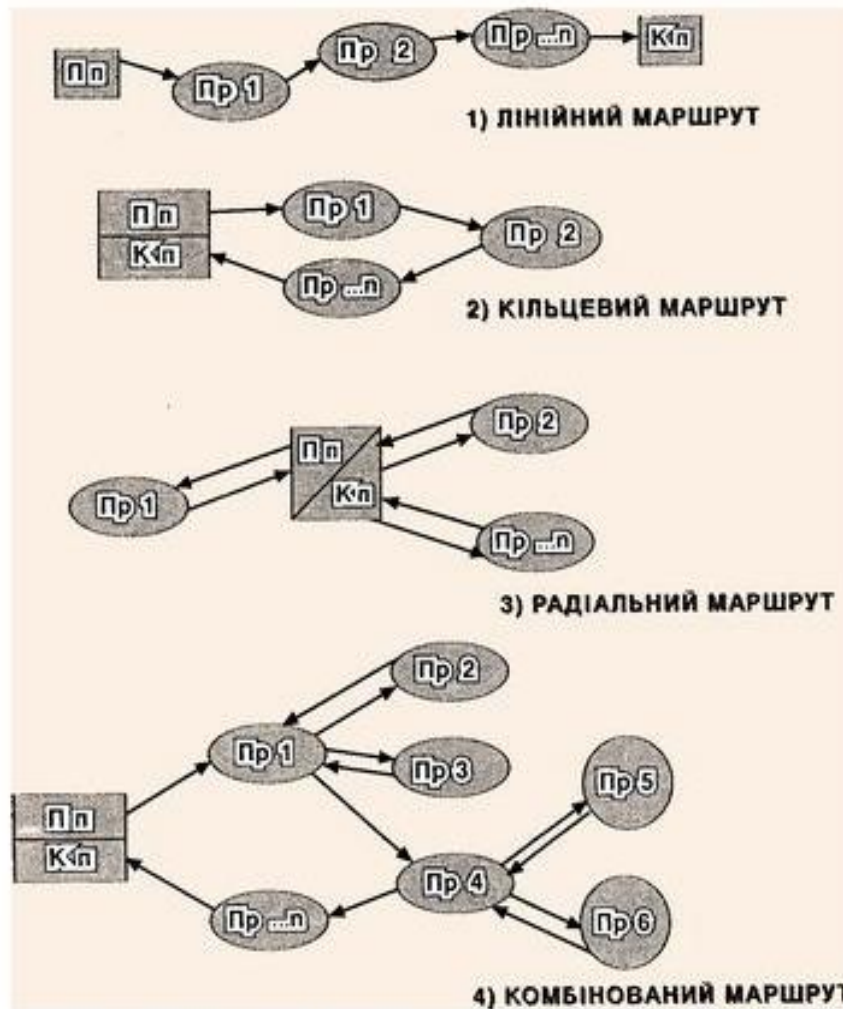
Лінійний маршрут – шлях руху туристів, коли його початок і закінчення відбуваються в різних географічних пунктах перебування.

Кільцевий маршрут – шлях руху туристичної групи, коли його початок та закінчення відбуваються в одному географічному пункті перебування.

Радіальні маршрути передбачають переміщення у різних напрямках з одного й того ж пункту та з поверненням до нього.

Комбінований маршрут – шлях руху туристичної групи, до якого належать складові лінійного, кільцевого та радіального маршрутів у тій або іншій комбінаціях (мал. 1).

Малюнок 1

Умовні позначення: Пп - початковий пункт маршруту;
 Пр - проміжний пункт з порядковим номером 1,2,...,n;
 Кп - кінцевий пункт маршруту; —→ напрямок руху

Джерело: Любіцева О. О. Методика розробки турів : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2008. URL: https://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_mrt3.htm

5. ВКАЗІВКИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ З ПРАКТИКИ

Звітна документація здобувача освіти про проходження практики з екскурсійно-туристичної діяльності складається зі:

1. звіту про проходження практики;
2. щоденника практики;
3. документації за темою авторської екскурсії;
4. результатів виконання індивідуального завдання.

Звіт про проходження практики

Здобувач освіти на основі зібраного фактичного матеріалу, здобутих знань і обсягу виконаних робіт складає звіт про проходження виробничої практики. Звіт повинен певним чином узагальнювати здобутий здобувачами освіти досвід практичної роботи та продемонструвати здатність до самостійного виконання робіт з екскурсійно-туристичної діяльності.

Обов'язкові часини структури звіту повинні бути викладені у такій послідовності:

- титульний аркуш (*див. Додаток А*).
- зміст;
- вступ;
- основна частина (загальна характеристика бази практики (історія становлення, основні напрямки роботи з відвідувачами та туристами тощо); опис виконуваних під час практики робіт із зазначенням дат і термінів);
- висновки і пропозиції щодо розвитку (удосконалення) екскурсійно-туристичної діяльності установи;

Звіт із практики повинен бути оформлений кожним здобувачем освіти у друкованому вигляді із дотриманням вимог.

Щоденник практики

Щоденник виробничої практики є основним документом здобувача освіти під час проходження практики. Щоденник виробничих практик ведеться кожним здобувачем освіти індивідуально від руки (для цього щоденно робляться записи про усі види пророблених робіт) і додається до звітної документації з проходження практики. У ньому коротко записують:

- розпорядження на практику із підписами про проходження інструктажу з техніки безпеки;
- календарний графік проходження практики із зазначенням переліку робіт та термінів їх виконання згідно тижнів проходження практики;
- робочі записи здобувача освіти під час практики;
- *відгук про роботу* здобувача освіти на практиці та оцінку його діяльності, який *надає керівник від бази практики*, обов'язково рекомендуючи оцінку практиканту та проставляючи свій підпис, дату і печатку установи;
- висновки керівника практики від факультету про роботу здобувача освіти, затверджені його підписом із зазначенням дати захисту практики і оцінки за практику.

Методична розробка екскурсії

Підготовка нової екскурсійної теми є складним процесом. Ця робота вважається завершеною, коли підготовленими будуть всі необхідні документи.

Методична розробка екскурсії складається на кожну тему екскурсії, в тому числі й при диференційованому підході до підготовки й проведення однієї екскурсії. У варіантах методичної розробки знаходять висвітлення вікові, професійні й інші інтереси екскурсантів, особливості методики проведення для них екскурсії.

Основними технологічними документами, необхідними для розробки і проведення екскурсії, є: схема (карта) маршруту, технологічна карта екскурсії, картки (паспорти) об'єктів, включених до маршруту, індивідуальні тексти екскурсоводів, контрольний текст екскурсії, «портфель екскурсовода»,

список екскурсів і установ, які розробили екскурсію і допущені до проведення екскурсії за темою, список літератури і джерел по темі екскурсії.

Технологічна документація екскурсії оформляється наступним чином:

I. На титульному аркуші вказуються наступні дані: **найменування установи, яка розробила екскурсію; тема екскурсії, назва екскурсії; вид екскурсії; форма екскурсії; довжина маршруту; тривалість екскурсії; прізвище і посада укладачів; рік укладання екскурсії** (див. Додаток Б).

II. На другому аркуші розміщують **схему (карту) маршруту** з вказівкою початку і кінця маршруту, об'єктів показу, місця їх спостереження (див. Додаток В).

III. На наступному аркуші вміщують **Технологічну карту екскурсії** (див. Додаток Г).

На титульному аркуші технологічної карти вказуються: найменування розробника екскурсії – екскурсійного бюро, туристичного підприємства, навчального закладу та ін.; назва екскурсії; автори (укладачі); рік укладання екскурсії.

На другому аркуші зазначається: назва екскурсії; мета, завдання і вид екскурсії; склад екскурсантів; тривалість заходу; протяжність маршруту; маршрут екскурсії.

Третій і наступні листи технологічної карти – це основна частина методичної розробки екскурсії, яка має вигляд загальноприйнятої схеми із семи граф. У 1 графі «*Етапи руху по маршруту*» – зазначаються місце початку екскурсії та закінчення і підтеми. Першим вказується пункт (вулиця, площа та ін.), де доцільно озвучити вступ, наступним – відрізок маршруту, на якому висвітлюється перша підтема екскурсії, а далі перераховуються по порядку ділянки між іншими об'єктами показу. У 2 графі «*Місця зупинок*» – вказуються об'єкти маршруту, на яких передбачено зупинку під час екскурсії. У графі 3

«Об'єкти показу на зупинках» – перелічують ті пам'ятні місця, основні й додаткові об'єкти, які показують групі на зупинці, під час переїзду чи пересування групи до наступної зупинки. Графа 4 *«Тривалість показу»* – час, що фіксується в цій графі, становить суму часу, що витрачається на показ даного об'єкту, розповідь екскурсовода і пересування екскурсантів за маршрутом до наступної зупинки. Тут також необхідно урахувати час, затрачений на рух біля об'єктів і між ними. Графа 5 *«Основний зміст інформації в точках показу і по маршруту»* – називають підтему, що розкривається на певному відрізку маршруту, в певний проміжок часу, на перелічених у графі 3 об'єктах. Тут формулюють основні питання, що викладаються під час розкриття підтеми. Графа 6 *«Організаційні вказівки»* – до цієї графи включають усі питання, що складають поняття «Техніка ведення екскурсії». Графа 7 *«Методичні вказівки»* – формулює основні вимоги до екскурсовода за методикою ведення екскурсії, зокрема, тут зазначають вказівки із використання методичних прийомів щодо показу екскурсійних об'єктів, розповіді про них, руху екскурсантів.

Технологічна карта займає основну частину у методичній розробці і має, зазвичай, розмір 6–12 сторінок машинописного тексту.

IV. Контрольний текст екскурсії – підібраний й уточнений (перевірений) екскурсійний матеріал, що розкриває тему, підтеми й основні питання та слугує основою для складання індивідуальних текстів.

Контрольний текст включає найголовніший матеріал, необхідний для розкриття теми екскурсії. Він має містити титульний аркуш, де мають бути вказані: назва установи, де розроблена екскурсія, тема екскурсії, назва екскурсії, автори тексту, дата (рік) написання. Серед обов'язкових вимог варто також пам'ятати про необхідність бібліографічного списку і посилань на літературні джерела.

Як показує практика, обсяг контрольного тексту для 3-годинної транспортної екскурсії складає 40–50 сторінок машинописного тексту (шрифт 14 через 1,5 інтервал), для пішохідної – 25–30, для музейної – 20–25.

V. Наступна структурна частина розробки – це **індивідуальні тексти екскурсоводів** – матеріал, викладений конкретним екскурсоводом на основі контрольного тексту відповідно до методичної розробки, структури екскурсії, її маршруту. Тут представлена характеристика об'єктів і подій. Містить вступ, основну частину, висновок, логічні переходи.

При написанні індивідуального тексту екскурсії слід враховувати наступні методичні рекомендації:

а) Кожен індивідуальний текст екскурсовода має містити титульний аркуш, де мають бути вказані: назва установи, де зроблена екскурсія, тема екскурсії, автор тексту, дата (рік) написання.

б) Індивідуальний текст за підтемою має бути розподілений на три частини: вступну, основну та заключну, кожна з яких повинна розпочинатися з окремого аркушу і мати відповідний заголовок (*див. Додаток Е*).

в) Текст вступної частини, як правило, складається з двох частин: організаційної (знайомство з екскурсійною групою, коли екскурсовод називає своє ім'я та прізвище, назву музею та проводить інструктаж для екскурсантів із правил техніки безпеки й поведіння в залах музею) та інформаційної (коротке повідомлення про назву екскурсії, її підтеми, довжину й тривалість маршруту, санітарні зупинки і місце закінчення екскурсії). Вступ має бути яскравим, емоційним, але лаконічним і по тривалості не більше 2–3 хв.

г) Основна частина – власне екскурсія, що складається з окремих підтем (від 4 до 12), які буде розкрито на об'єктах показу. Текст основної частини будується на конкретних екскурсійних об'єктах, сполученні показу й розповіді. Матеріал розміщується в тій послідовності, в якій показуються об'єкти.

д) Текст заключної частини має містити висновки по підтемі екскурсії та обов'язково текст логічного переходу до наступної підтеми. Висновок, як і

вступ, не пов'язаний з екскурсійними об'єктами. Він повинен займати за часом не більше 2–5 хв. Загальний висновок екскурсії робиться після розкриття останньої підтеми і передбачає: висновки по темі; відповіді на питання; рекомендації про відвідування інших екскурсій. Висновок закріплює в свідомості екскурсантів інформацію, отриману під час екскурсії, у ньому підводяться підсумки й узагальнення.

е) В індивідуальному тексті не допускається згадування фактів без їхнього датування, посилань на джерела.

є) Індивідуальний текст пишеться від першої особи і відбиває особливості мови та емоційність «виконавця»-екскурсовода, тому він вирізняється ступенем емоційності, використанням різних прийомів показу й розповіді.

ж) При підготовці індивідуального тексту слід користуватися формулою: максимум пізнавального мінімум розважального.

Обсяг індивідуального тексту залежить від обраної підтеми й об'єктів показу. Текст основної частини слід писати, враховуючи, що 1 аркуш (14 шрифт, 1,5 інтервал) екскурсовод може викласти в середньому за 2,5 хв. Перебування екскурсантів на об'єкті, розповідь і показ цього об'єкту залежать від багатьох факторів. Здебільшого на розкриття одного об'єкта не витрачається більше 5–7 хв., особливо якщо екскурсанти перебувають на одному місці і їх інтерес до цього об'єкту швидко знижується. Відповідно при написанні індивідуального тексту з усього обсягу наявного матеріалу необхідно, по-перше, обрати лише ті факти, які стосуються обраної теми екскурсії, а по-друге, запланувати час розповіді і показу на об'єкті та відповідний обсяг індивідуального тексту до нього.

VI. Картки (паспорта) об'єктів, включених у маршрут екскурсії.

Паспорт-картка екскурсійного об'єкта містить ряд характеристик, які необхідно подати за наступною схемою (*див. Додаток Е*):

1). Найменування об'єкту (*первинне і сучасне*), а також назва, під якою об'єкт відомий серед місцевого населення.

2). Опис об'єкта (*коротка зовнішня характеристика, його розміри, автор, дата створення, з яких матеріалів виготовлений, текст меморіального напису на пам'ятці чи меморіальній дошці та ін.*)

3). Місцезнаходження об'єкта, його адреса, під'їзд і підхід до нього (*район розташування, орієнтація за іншими об'єктами*).

4). Історичні події та персоналії, пов'язані з об'єктом (*дати, короткий опис, біографічні відомості*). Описати лаконічно.

5). Джерела відомостей про об'єкт (*зазначити використану літературу, архівні матеріали, усні перекази, основні опубліковані роботи і місця зберігання неопублікованих джерел*).

6). Збереження та охорона об'єкта (*стан об'єкта та прилеглої території, дата останнього ремонту і реставрації, на кого покладена охорона об'єкту*).

7). У яких екскурсіях пам'ятка використовується як об'єкт показу (*здійснити моніторинг екскурсій міста, що пропонуються різними туристичними фірмами, та зазначити, в яких екскурсіях використовується пам'ятка як основний чи допоміжний об'єкт показу; якщо ж не використовується – запропонувати власну версію залучення його до екскурсійних маршрутів*).

8). Дата складання картки, прізвище й посада укладача.

9). Додаткові дані (*за необхідності*).

10). Графічні та фотографічні зображення об'єкта в його нинішньому й колишньому видах (*якісне фото сучасного вигляду пам'ятки й за наявності ретро-фото*).

Картка, як правило, вміщується на одній сторінці формату А5 або А4 та роздруковується на твердому картоні або цупкому папері.

Картки (паспорти) екскурсійних об'єктів використовуються як для теми, що конкретно розробляється, так і для проектування майбутніх екскурсій.

VII. Матеріали «портфеля екскурсовода», які супроводжуються списком із порядковими номерами і назвами (*див. Додаток Ж*).

Наочні матеріали «портфеля екскурсовода» повинні бути зручні для використання. Вимоги до зовнішнього вигляду: формат: 18 x 24 см або 24 x 30 см, ясність і чіткість зображення, виразність, практичність і простота оформлення. До кожного наочного матеріалу, включеного в портфель екскурсовода, додається листок «Пояснення до експонату (екскурсійного об'єкту) №_». Його номер повинен співпадати з номером експонату (екскурсійного об'єкту). Іноді пояснення приклеюються зі зворотної сторони експоната. Це довідка, що допомагає екскурсоводам при демонстрації наочного посібника екскурсантам. Така анотація служить вихідним матеріалом для екскурсовода при показі експонату екскурсантам.

Набір наочних матеріалів з теми екскурсії не залишається незмінним. В процесі роботи він доповнюється і удосконалюється.

VIII. Список екскурсоводів, які допущені до проведення екскурсії за темою.

IX. Список використаних літературних та додаткових джерел інформації.

Перераховуються усі книги, брошури, статті, документи архівів, що були використані при підготовці екскурсії. Відомості про літературу та джерела, включені до бібліографічного списку з теми екскурсії, необхідно оформлювати відповідно до вимог діючого Державного стандарту оформлення літератури (ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»). У списку зазначають автора(ів), назву, рік видання, а також глави, розділи, сторінки джерела тощо (*див. Додаток И*). При великій кількості літературних джерел список може бути розділений на: дві частини («Основна література» і «Додаткова література») або ж по локаціях.

Індивідуальне завдання

Орієнтовна структура мультимедійної презентації туристичного маршруту та його програмного забезпечення:

1 слайд – Титульний (Волинський національний університет імені Лесі Українки, Індивідуальне завдання із практики з екскурсійно-туристичної діяльності, ПП здобувача освіти, рік).

2 слайд – Авторська назва туристичного маршруту.

3 слайд – Програма туру із зазначенням часових проміжків на всі туристичні послуги (відвідування екскурсійних об'єктів, включених у маршрут, місць відпочинку, закладів розміщення та харчування тощо).

4 слайд – Картосхема туристичного маршруту.

5 слайд – Особливості туристичного маршруту.

6 слайд – Розрахунок вартості туристичного маршруту згідно вибраних студентом варіантів умов в завданні.

7 і наступні слайди – Довідкова інформація із фото, відеоматеріалами про основні локації туристичного маршруту згідно його програми.

Останній слайд – Підсумковий (рекламний лозунг або девіз).

Технічні вимоги до оформлення звітної документації

Щоденник практики заповнюється від руки.

Під час оформлення друкованого звіту з практики з екскурсійно-туристичної діяльності та методичної розробки екскурсії необхідно дотримуватись наступних вимог:

- Мова написання – українська.
- Оформлення тексту на аркушах паперу формату А4 з обов'язковим дотриманням таких полів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.
- Нумерація сторінок – по центру.

- При наборі тексту слід використовувати шрифт Times New Roman, кегль 14, міжрядковий інтервал 1,5, вирівнювання – по ширині сторінки, абзацний відступ – 12,5 мм. У громіздких таблицях і малюнках допускається використання кеглю 10 pt або 12 pt та міжрядковий інтервал 1. У цьому випадку заголовки таблиці або назва малюнка повинні бути виконані 14 pt. кеглем.

- Кожну структурну частину методичної розробки екскурсії необхідно починати з нової сторінки і кожна з них має мати титульний аркуш.

- Кожна таблиця, фотографія, малюнок, схема тощо повинні мати назву, посилання на джерела їх складання і бути пронумерованими.

- При складанні списку літератури необхідно дотримуватись нормативних бібліографічних вимог (ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»).

- Документацію необхідно розмістити у папці-реєстраторі.

Документацію по практиці необхідно здати на кафедру музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності в останній день практики.

6. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ. ОЦІНЮВАННЯ

Упродовж всього періоду керівники практики забезпечують безперервний контроль її ефективності. По закінченні практики здобувачі вищої освіти оформляють і своєчасно подають на кафедру музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності звітну документацію (щоденник практики, звіт про проходження практики, індивідуальне завдання, документацію за темою авторської екскурсії (методичну розробку)). На підставі поданих документів проводиться захист практики. Без оформлених згідно вимог та зданих в останній день практики на кафедру усіх вищеперерахованих документів, студент до захисту практики не допускається.

Підсумкова форма контролю практики – залік. Залік проводиться у формі усного захисту звіту про проходження практики та презентації індивідуального завдання. Оцінка виставляється за підсумком виконання усіх завдань практики.

Політика оцінювання. Високо оцінюється прагнення здобувачів вищої освіти: регулярно відвідувати запропоновані екскурсії; брати участь у зустрічах із екскурсводами та гідами практиками; допомагати іншим творчим групам у проведенні екскурсій; виконувати індивідуальне завдання та завдання самостійної роботи; брати участь в обговоренні дискусійних питань, що виникають у процесі проходження практики.

Викладач на початку практики ознайомлює здобувачів вищої освіти із політикою оцінювання, визначає дедлайни, зазначаючи терміни здачі усіх видів запланованих робіт.

У ході практики здобувачі вищої освіти ведуть щоденні записи, облік виконаних робіт, збирають та аналізують матеріал для розробки, організації і проведення екскурсії, формування туристичного маршруту, підготовки звітної документації.

Здобувачі вищої освіти мають дотримуватися академічної доброчесності: самостійно виконувати завдання практики з екскурсійно-туристичної діяльності, при виконанні завдань обов'язковими є посилання на

джерела інформації; надавати достовірну інформацію про результати власної діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації; дотримуватися норм законодавства про авторське право і суміжні права та положень Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Відвідування практики є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. Здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватися строків, визначених викладачем на настановчій конференції, для виконання усіх видів завдань практики. Продовження здобувачу вищої освіти дедлайну здачі чи виконання завдань можливе лише з поважної причини (наприклад, хвороба, міжнародне стажування тощо) та за наявності документів, що її підтверджують. Якщо з об'єктивних причин завдання практики пропущене, здобувач повністю відпрацьовує його, що включає всі види активності здобувача та оцінювання, передбачені цим силабусом.

Результати навчання, здобуті здобувачем освіти шляхом **неформальної та/або інформальної освіти,** визнаються у ВНУ імені Лесі Українки шляхом валідації. Порядок та процедура визнання регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки» від 29 червня 2022 р. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті (професійні курси/тренінги, громадянська освіта, онлайносвіта, професійні стажування та ін.), які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як практиці з екскурсійно-туристичної діяльності в цілому, так і індивідуальному завданню практики, вказують на здобуті практичні вміння. Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, відбувається в семестрі, що передує семестру початку практики, або під час її проходження (але не пізніше останнього тижня практики, враховуючи ймовірність не підтвердження здобувачем результатів такого навчання).

Окремі завдання чи загалом практика можуть бути перезараховані здобувачу вищої освіти відповідно до «Положення про підготовку здобувачів освіти у Волинському національному університеті імені Лесі Українки з використанням елементів дуальної форми здобуття освіти» від 30 серпня 2023 р. Оцінювання здобувачів представниками підприємства, яке зафіксоване у дуальному робочому навчальному плані, враховується на заліку з практики.

Оцінювання практики з екскурсійно-туристичної діяльності здійснюється за **100-бальною шкалою** (табл. 4–5). Критерії оцінювання доводяться до відома здобувачів освіти на підготовчому етапі практики. Захист практики відбувається на засіданні комісії із захисту практики.

Таблиця 4

РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ПРАКТИКИ З ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зміст роботи, що оцінюється	Кількість балів
1. Теоретична підготовка: володіння теоретичними знаннями про: технологію створення, організацію й проведення нової екскурсії; методичні прийоми показу, розповіді, спеціалізовані методичні прийоми підготовки та проведення екскурсії; розробку екскурсійних і туристичних маршрутів; правові засади надання екскурсійних і туристичних послуг в Україні тощо.	10
2. Особистісні характеристики (дисциплінованість під час проходження практики; ініціативність; самостійність; професійна спрямованість тощо) та володіння здобувачем вищої освіти комплексом спеціалізованих вмінь і навичок в екскурсійній діяльності, а також психолого-професійних та особистих якостей, притаманних професії екскурсовода (комунікабельність; ораторська майстерність; культура мовлення; ґрунтовні знання з різних галузей знань; організаторські	10

<p>здібності; толерантність та повага до екскурсантів; психологічна та педагогічна майстерність; пунктуальність; ерудованість; неконфліктність; вміння володіти одночасно собою, аудиторією і матеріалом; організованість; уміння керувати екскурсійною групою; відповідальність; упевненість; почуття гумору тощо).</p>	
<p>3. Оцінювання процесу проходження практики:</p> <ul style="list-style-type: none"> – відвідування всіх ознайомчих екскурсій; – участь у зустрічах з екскурсводами та гідами; – присутність на всіх авторських екскурсіях, організованих та проведених іншими членами групи; – робота над плануванням та розробкою нової екскурсії у складі творчої групи; – організація та проведення звітної екскурсії; – використання методичних прийомів показу, розповіді та спеціалізованих методичних прийомів під час проведення екскурсії; – реалізація на практиці знань про різні форми та методи роботи з екскурсантами під час проведення звітної екскурсії; – допомога керівникам від баз практики в організації та наданні екскурсійних й туристичних послуг; – виконання індивідуального завдання; – збір інформації та матеріалів для оформлення звітної документації тощо. 	40
<p>4. Оцінювання звітної документації:</p> <ul style="list-style-type: none"> – наявність звітної документації про проходження практики з екскурсійно-туристичної діяльності, яка складається із: щоденника практики; короткого звіту, як систематизованого та оформленого підсумку роботи за період проходження практики; методичної розробки екскурсії, мультимедійної презентації туристичного маршруту (виконання 	20

індивідуального завдання); – оформлення та зміст документів; – своєчасність виконання, подання на кафедру музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності звітної документації.	
5. Оцінювання допоміжної документації: – дотримання технічних вимог при укладанні й оформленні допоміжної документації; – оформлення допоміжної документації практики (наочний матеріал, фотознімки із практики тощо).	5
6. захист практики	15
РАЗОМ	100

Таблиця 5

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 – 81	
67 – 74	
60 – 66	
1 – 59	Незараховано (з можливістю повторного складання)

Оцінка за виробничу практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість, індивідуальний навчальний план здобувача вищої освіти і враховується під час визначення розміру стипендій разом з іншими підсумковими оцінками.

У разі отримання незадовільної оцінки здобувачу вищої освіти надається можливість повторного складання заліку за умови доопрацювання звіту й індивідуального завдання практики. За умови отримання незадовільної оцінки з практики під час ліквідації заборгованості комісії студент відраховується з Університету.

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

І. Методичне забезпечення

1. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музеєзнавство : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2007. 464 с.
2. Бекетова В. М., Капустіна Н. І., Чернов Є. А. Методика підготовки й проведення екскурсій : посібник. Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2004. 16 с.
3. Влащенко Н. М., Тонкошкур М. В. Інноваційні технології в туризмі : навч. посібник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. 214 с.
4. Галасюк С. С., Нездоймінов С. Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 248 с.
5. Герасименко В. Г., Галасюк С. С. Організація надання туристичних послуг : навчальний посібник. Одеса : Атлант, 2014. 242 с.
6. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Чернівці : Зелена Буковина, 2003. 312 с.
7. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Чернівці: Зелена Буковина, 2003. 312 с.
8. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі : навчально-методичний посібник. Чернівці : ЧНУ, 2016. 144 с.
9. Литовченко І. В. Організація туризму (Організація екскурсійної діяльності) : навчально-методичний посібник. Полтава : ПУЕТ, 2017. 48 с.
10. Любіцева О. О. Методика розробки турів : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2008. 300 с.
11. Любіцева О. О., Шпарага Т. І. Музейний туризм. Київ, 2021. 150 с.
12. Матвійчук Л. Ю., Лепкий М. І., Костенко С. А. Шляхи модернізації та вдосконалення туристичних маршрутів за допомогою новітніх технологій. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Карпатська вежа, 2016. Випуск 21(16). С.76–81.
13. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг : навч.-метод. посібник. Одеса : Астропринт, 2011. 216 с.

14. Правове регулювання туристичної діяльності : навчальний посібник / укл. О.Д. Король, Т.Д. Скутар, Н.П. Аніпко, О.В. Руденко. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2022. 232 с.

15. Туристські квести. *Інноваційні технології в туризмі : навчальний посібник* / І. Т. Скрипченко. Дніпро : Журфонд, 2021. С. 83–101.

II. Базова література

1. Білецький М., Котик Л. Територіальні відмінності розвитку екскурсійного туризму в Україні. *Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону*: міжнародна монографія . Тернопіль : Вид. центр ТНПУ, 2020. С. 38–74.

2. Кіптенко В., Малиновська О. Організація екскурсійних послуг: підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 518 с.

3. Король О.Д. Основи туристського маркетингу. 2-ге вид., перероб. і доп. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. 144 с.

4. Лисюк Т. В., Терещук О.С., Дмитрук О.О. Екскурсійне обслуговування у структурі туристичного продукту. *Причорноморські економічні студії*: науковий журнал. 2018. Вип.28 (Част.1) С. 175–179.

5. Організаційно-екскурсійна діяльність : конспект лекцій / укладач Т.Л. Повалій. Суми : Сумський державний університет, 2022. 173 с.

6. Писаревський І. М., Тонкошкур М. В. Планування та організація туристських маршрутів : підручник. Харків: ХНАМГ, 2012. 304 с.

7. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.

8. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> .

9. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

10. Трофімук-Кирилова Т. М. Роль пробних і навчальних екскурсій у підготовці фахівців за спеціальністю 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»: з

досвіду Волинського національного університету імені Лесі Українки. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 54. Т. 2. С. 288–295.

11. Трофімук-Кирилова Т. М., Пословська А. В. Екскурсійне обслуговування осіб з порушенням зору: адаптація розповіді до потреб екскурсантів. *Другий Всеукраїнський Музейний Форум: матеріали науково-практичної конференції* / в заг. ред. Л. О. Гріффена. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 242–246.

12. Філоненко І. М. Екскурсознавство і музеєзнавство. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 127 с.

13. Чагайда І. М., Грибакова С. В. Екскурсознавство : навчальний посібник. Київ : «Кондор», 2004. 204 с.

14. EN 15565:2016 (EN 15565:2008, IDT) Tourism services –Requirements for the provision of professional tourist guide training and qualification programmes/ ДСТУ. EN 15565:2016 (EN 15565:2008, IDT) Туристичні послуги. Вимоги до професійної підготовки та кваліфікаційних програм для гідів. URL: <http://shop.uas.org.ua/ua/turistichni-poslugi-vimogi-do-profesijnoi-pidgotovki-ta-kvalifikacijnih-program-dlja-gidiv.html>

15. How to be a Tour Guide: The Essential Training Manual for Tour Managers and Tour Guides. 2014. 385 p. URL: <https://www.amazon.com/How-Tour-Guide-Essential-Training-ebook/dp/B00N0OLOEO?asin=B00N0OLOEO&revisionId=e3bccf78&format=1&depth=1>

III. Допоміжна література

1. Горішевський П., Дейнега М., Ковалів М., Мельник В., Рега Н., Оришко С., Соколова О. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв. Івано-Франківськ: Плай, 2005. 64 с.

2. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції : монографія / за ред. : В. Г. Герасименко, О. Л. Михайлюк. Київ : Гуляєва В. М., 2019. 332 с.
3. Любіцева О. О., Панкова В. Є., Стафійчук Є. В. Туристичні ресурси України: навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2007. 369 с.
4. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Планування туристичної діяльності: підручник. Київ : Знання, 2010. 310 с.
5. Музей і відвідувач. Методичні розробки. Сценарії. Концепції. Дніпропетровськ, 2005. 148 с.
6. Організація екскурсійної діяльності. Опорний конспект лекцій / Укладач О. О. Каролоп. Київ : Видавничий центр КНТЕУ, 2002. 45 с.
7. Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ : Академвидав, 2010. 248 с.
8. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності : підручник. Київ : Грамота, 2006. 264 с.
9. Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму : монографія / В. С. Пазенок, В. К. Федорченко. Київ: Академія, 2013. 368 с.
10. Федорченко В. К., Костюкова О. М. , Дьорова Т. А. , Олексійко М. М. Історія екскурсійної діяльності в Україні. Київ : Кондор, 2010. 164 с.

IV. Інформаційні ресурси

1. «Все про туризм»: електронна бібліотека. URL: <http://tourlib.net/>.
2. Громадська спілка «Всеукраїнська асоціація гідів». URL: <https://uaguides.com/sections>
3. Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ). URL: <https://www.tourism.gov.ua/about-dart>
4. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua>
5. Україна Інкогніта. URL: <http://ukrainaincognita.com/rozdily/pamyatky>
6. UNWTO. URL: <https://www.e-unwto.org/>
7. World Tourism Organization. URL: <http://www.world-tourism.org>.

8. ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Ведуча підтема екскурсії – композиційний центр екскурсії, навколо якого будується вся розповідь екскурсії, що сприяє глибшому розкриттю змісту екскурсії, робить її переконливою і такою, що запам'ятовується.

Виразність екскурсійного об'єкту – взаємодія об'єкту з фоном, навколишнім середовищем – будівлями, спорудами, природою.

Гід-перекладач – особа, яка володіє фаховою інформацією про країну (місцевість) перебування, визначні місця, об'єкти показу, а також мовою іноземних туристів, яких приймають, або загальнозрозумілою для них мовою, надає екскурсійно-інформаційні, організаційні послуги та кваліфіковану допомогу учасникам туру в межах договору про надання туристичних послуг.

Демонстрація – публічний показ, розрахований на групове сприйняття якого-небудь предмету або явища як дії певної особи, що представляє об'єкт для огляду групою людей (екскурсантів, студентів, учнів).

Діяльність екскурсантів – вираження активності в таких активних формах, як спостереження, вивчення, дослідження об'єктів.

Діяльність екскурсовода – форма вираження активності, що складається з ряду дій, головні з них – підготовка і проведення екскурсій.

Довільна увага (свідома, навмисна) – увага, що характеризується активністю, вимагає вольових зусиль людини, спрямовується і утримується за допомогою завдання бути уважним. В екскурсії цей вид уваги активізується правильно побудованим розповіддю і вибором об'єктів.

Екскурсант – тимчасовий (одноденний) відвідувач місцевості, населеного пункту, території або іншої країни, незалежно від його громадянства, статі, мови й релігії, що перебуває в певній місцевості з метою туризму менше ніж 24 години, тобто той, що не здійснює ночівлі в місці перебування.

Екскурсант – учасник екскурсії, залучений до процесу пізнання навколишнього середовища шляхом спостереження та вивчення визначених пам'яток під керівництвом екскурсовода.

Екскурсійна майстерність – це особливий вид мистецтва, який крім власної специфічної професійної основи, включає елементи інших видів майстерності (педагогічної, лекторської та ін.). Така майстерність незаперечно визначається рівнем якості виконання тих методичних рекомендацій, які забезпечують високу якість подання екскурсійного матеріалу. В той же час, робота екскурсовода має творчий характер, який значною мірою реалізується завдяки особистим рисам екскурсовода.

Екскурсійна методика – сукупність чітких правил і вимог до екскурсії; сума методичних прийомів підготовки й проведення екскурсії.

Екскурсійне обслуговування – безпосереднє проведення екскурсій для груп екскурсантів або для індивідуалів. Якість екскурсійного обслуговування залежить від багатьох складових: якісного транспортного обслуговування; підготовки екскурсантів до прослуховування і сприйняття теми екскурсії; якісно підготовленої методичної розробки екскурсії; професійної майстерності екскурсовода; дотримання вимог диференційованого підходу до обслуговування різних груп екскурсантів.

Екскурсійний об'єкт – це предмет або явище, яке дає уявлення про особливості певного історичного періоду розвитку суспільства, науки, техніки, культури, природи, мистецтва, викликає інтерес екскурсантів і спонукає їх до пізнання оточуючої дійсності.

Екскурсійний процес – це спільна діяльність екскурсовода та екскурсантів під час якої екскурсовод допомагає екскурсантам побачити об'єкти, на основі яких розкривається тема (перше завдання), почути про ці об'єкти необхідну інформацію (друге завдання), відчутти значення історичної події, або об'єкта (третє завдання), опанувати практичні навички самостійного спостереження й аналізу подібних екскурсійних об'єктів (четверте завдання).

Екскурсійні послуги – це специфічний різновид послуг, спрямований на задоволення інформаційно-пізнавальних потреб споживачів (туристів і екскурсантів) в місцях тимчасового перебування.

Екскурсія – комплексна туристська послуга спрямована на ознайомлення туристів і екскурсантів з екскурсійними об'єктами, тривалістю до 24 годин, включає обов'язковий супровід екскурсовода, проходить по заздалегідь затвердженому маршруту та виключає послуги розміщення.

Екскурсія – цілеспрямований та запрограмований наочний процес пізнання особистістю оточуючого світу, побудований на поєднанні зорових, слухових та інших вражень, який проходить під керівництвом кваліфікованого фахівця – екскурсовода.

Екскурсовод – фахівець, під керівництвом якого здійснюється огляд об'єктів, а розповідь та коментарі якого відповідають певній темі та сприяють досягненню завдання, визначеного технологічною картою екскурсії.

Екскурсознавство – комплексна наукова дисципліна, що розкриває сутність взаємопов'язаних частин екскурсійної діяльності: теорії, методики та практики туристсько-екскурсійних підприємств, а також вивчає історію розвитку екскурсійної діяльності.

Екскурсологія – галузь теоретичних знань, що вивчає проблеми моделювання ідеальної екскурсії і впливу екскурсії на свідомість людей, практичних методів підготовки екскурсій, техніки їхнього проведення, підготовки екскурсоводів.

Емоції – на ментальному рівні, стан збудження чи хвилювання, що позначається сильними почуттями і зазвичай імпульсом щодо певної форми поведінки. На екскурсії вони мають велике значення для засвоєння і запам'ятовування екскурсійного матеріалу. На екскурсії емоційний вплив на екскурсантів справляє розповідь екскурсовода, зоровий ряд та емоційність екскурсовода.

Завдання екскурсії – повідомити знання аудиторії і викликати інтерес у людей до конкретної галузі знань.

Індивідуальний текст екскурсії – основа розповіді екскурсовода. Такий текст кожний екскурсовод складає самостійно, спираючись на контрольний текст. Основна відмінність індивідуального тексту від контрольного полягає в тому, що він відбиває структуру екскурсії й побудований у відповідності до методичної розробки екскурсії. Матеріал розміщується в тій послідовності, в якій показуються об'єкти, і має чіткий розподіл на частини. Кожна з них присвячується окремій підтемі. Фактично індивідуальний текст становить готову для «використання» розповідь і відбиває особливості мови «виконавця», відрізняється ступенем емоційності, використанням різних прийомів показу й розповіді.

Картка екскурсійного об'єкта – джерело відомостей про екскурсійні об'єкти, які входять у маршрут екскурсії. Рекомендується вносити такі відомості: 1) найменування об'єкта (первісне й сучасне), а також назва, під якою об'єкт відомий серед місцевих мешканців; 2) місце розташування об'єкта, його адреса, особливості під'їзду і підхід до нього; 3) час виникнення об'єкта, відкриття, спорудження, історична подія, з якою пов'язана його поява (дата події); 4) характеристика об'єкта (автор, дата спорудження, стиль, з яких матеріалів виготовлений, текст меморіального напису, особливості тощо); 5) призначення, коротка історична довідка (зміни в зовнішньому або внутрішньому вигляді) та сучасне використання; 6) джерело відомостей про об'єкт; 7) в яких екскурсіях об'єкт використовується; 8) дата складання картки, прізвище й посада укладача; 9) додаткові відомості (у разі потреби); 10) фотографічні зображення об'єкта в його нинішньому й колишньому виглядах.

Керівник туристської групи – людина, яка керує і контролює проходження маршруту від імені туроператора, забезпечує виконання програми згідно з документацією розробленою туроператором та наданою споживачам туристських послуг, та надає місцеву практичну інформацію.

Композиція екскурсії – розташування, позиційність, співвідношення підтем, основних питань, вступу і висновку екскурсії.

Комунікативний компонент діяльності екскурсовода – уміння встановити ділові відносини з групою, водієм автобуса, працівниками музею, методистами бюро, керівником методичної секції і з іншими екскурсоводами.

Конструктивний компонент діяльності екскурсовода – уміння відібрати і правильно оформити екскурсійний матеріал, перебудувати план проведення екскурсії, схему використання методичного прийому, зміст своєї інформації.

Контрольний текст екскурсії – ретельно підібраний і вивірений відповідно до джерела матеріал, який є основою для всіх екскурсій за певною темою; технологічний документ, що включає науковий, актуалізований зміст інформації, яка подається на екскурсії.

Локація – це місцезнаходження предмета або точки в просторі і визначення цього місцезнаходження.

Маршрут – найзручніший шлях проходження екскурсійної групи, що сприяє розкриттю теми.

Менеджмент екскурсійної діяльності – це керування діяльністю туристсько-екскурсійного підприємства з надання екскурсійних послуг. В процесі керування виконуються п'ять основних функцій: планування, організація, координація, мотивація й контроль.

Мета екскурсії – це те, задля чого показуються екскурсантам екскурсійні об'єкти.

Методична розробка екскурсії – документ в якому в скороченій формі викладаються вимоги екскурсійної методики до певної екскурсії з урахуванням особливостей екскурсійних об'єктів, змісту матеріалу, що викладається та аудиторії на яку вона орієнтована.

Методичний прийом проведення екскурсії – спосіб доведення екскурсійної інформації до аудиторії. Завдання методичних прийомів – забезпечити найкращу дієвість екскурсійного методу повідомлення знань аудиторії.

Назва екскурсії – це мовний вираз, який у прямій і непрямій (образній) формі позначає зміст екскурсії. Він повинен бути точним і не допускати двоякого або незрозумілого тлумачення. До того ж назва також відіграє значне маркетингове значення, тобто вона повинна зацікавлювати потенційних екскурсантів і виділяти цю екскурсію з-поміж інших пропозицій.

Незвичайність (екзотичність) екскурсійного об'єкта – особливість, неповторність об'єкт культурної спадщини.

Оглядова екскурсія – багатотемна, багатопланова екскурсія, під час проведення якої використовується історичний і сучасний матеріал; будується на показі самих різних об'єктів (пам'яток історії та культури, будівель і споруд, природних об'єктів, місць знаменитих подій, елементів благоустрою міста, промислових і сільськогосподарських підприємств і т. д.).

Організаторський компонент діяльності екскурсовода – уміння здійснити керівництво групою, організувати повідомлення інформації, направити увагу екскурсантів на необхідні об'єкти, забезпечити виконання програми обслуговування.

Організація екскурсійного обслуговування – комплекс цілеспрямованих дій туристсько-екскурсійних підприємств із розробки, організації та реалізації екскурсійних послуг.

Пакет екскурсійних послуг – це вироблений туристсько-екскурсійним підприємством екскурсійний продукт, що складається з певного набору послуг. Пакет послуг формується залежно від мети екскурсії, її тематики, контингенту споживачів. На підставі переліку послуг, що включені до екскурсійного продукту, формується програма обслуговування.

Пауза в екскурсії – складова частина екскурсії, в якій припиняються показ і розповідь. Екскурсовод замовкає і використовує цей час для короткочасного відпочинку. Екскурсанти отримують можливість подумати над почутим, порівняти спостережуваний об'єкт з раніше баченим, краще засвоїти побачене і почуте, закріпити матеріал в пам'яті (смилова пауза) або просто відпочити (пауза для відпочинку).

Перемикання уваги – особливість свідомості, що виражається у здатності переносити його з одного спостережуваного об'єкта на інший; переміщення уваги екскурсантів з показу на розповідь, зміна видів діяльності (наприклад, спостереження і вивчення об'єктів).

Показ екскурсійного об'єкта – це система цілеспрямованих дій екскурсовода і екскурсантів, спостереження об'єктів під керівництвом кваліфікованого фахівця; припускає аналіз об'єктів, активну самостійну роботу екскурсантів.

«Портфель екскурсовода» – умовне найменування комплексу наочних матеріалів (фотографій, копій документів, географічних карт, схем, репродукцій з картин тощо), які використовуються під час проведення екскурсії. Для зручності зазначені матеріали зазвичай містяться в папці або невеликому портфелі, внаслідок чого й отримали таку назву.

Програма екскурсійного обслуговування – це набір послуг, що надаються екскурсантам відповідно до їхніх потреб і тематики екскурсії, наперед сплачений і розподілений за часом проведення екскурсії.

Професійна майстерність екскурсовода – володіння комплексом спеціалізованих вмінь і навичок в екскурсійній діяльності, а також набір професійних якостей особистості, притаманних професії екскурсовода.

Розповідь – умовно прийнята в екскурсійній справі назва усної частини екскурсії, тобто повідомлення і пояснення, які екскурсовод дає групі, індивідуальний текст екскурсовода, виконаний їм з дотриманням вимог усної публічної мови.

Розподілення уваги в екскурсії – здатність екскурсанта при одночасному спостереженні декількох об'єктів, що знаходяться в полі його зору, розподіляти свою увагу між цими об'єктами і правильно дозувати його в цілях кращого засвоєння екскурсійного матеріалу.

Сприйняття в екскурсії – результат дії об'єкта й інформації про нього на органи чуття екскурсанта. За допомогою екскурсовода екскурсант усвідомлює, розуміє цілісний образ об'єкта на підставі наданої інформації та поєднання

різного роду відчуттів (зорових слухових, дотикових, нюхових, смакових), власного попереднього досвіду та інтегрує їх у загальне сприйняття.

Сфера туризму – сектор економіки держави, що включає туризм як елемент соціально-економічної галузі, до якої входять призначені для організації дозвілля та з метою туризму індустрія всіх видів перевезення туристів та їхнього багажу, індустрія гостинності – розміщення та харчування туристів, індустрія послуг розваг та інших послуг (санаторно-курортних, освітніх), індустрія туристично-екскурсійних та музейних послуг, посередницьких та окремих послуг туроператорів і турагентів, а також індустрія туристичних послуг і робіт, що сприяють їх споживанню, продаж товарів туристичного асортименту та сувенірів.

Тема екскурсії – предмет показу й розповіді, являє собою короткий і концентрований виклад основного змісту екскурсії. Тема є стрижнем, що поєднує окремі об'єкти й підтеми екскурсії в єдине ціле. Тема екскурсії відображає її зв'язок із певною галуззю науки й покладається в основу класифікації екскурсій.

Тематична екскурсія – екскурсія, що присвячена розкриттю однієї теми.

Техніка ведення екскурсії – збір методичних рекомендацій, які спрямовані на вирішення організаційних питань здійснення екскурсійного процесу.

Технологічна карта екскурсії – технологічний документ, який визначає логічну послідовність огляду екскурсійних об'єктів на маршруті. Технологічна карта включає просторово-часові характеристики окремих етапів екскурсії та висвітлює творчі завдання екскурсовода на кожному з них.

Туризм – тимчасовий виїзд людей із місця свого постійного проживання в іншу країну або місцевість у межах своєї країни з метою оздоровлення, пізнання, професійно-ділових та інших цілях, без заняття оплачуваною діяльністю у відвідуваному місці на термін, що перевищує 24 години до одного року й із зобов'язанням покинути країну або місце перебування в певний строк.

Турист – особа, яка подорожує у місцях, що знаходяться поза межами її постійного перебування, впродовж періоду, що не перевищує одного року підряд, із метою дозвілля й відпочинку, лікування, спорту та оздоровлення, відвідання знайомих і родичів, вирішення службових питань тощо.

Туристична дестинація – територія, яка приваблює туриста, куди він здійснює поїздки і де проводить певний час. Поняття «дестинації» походить від латинського («destino») і перекладається як «місцезнаходження», адреса. Відтак існує безпосередній зв'язок між туристською дестинацією та територіальною громадою, на території якої вона розміщена. За територіально-географічним підходом туристські дестинації розглядаються дослідниками як різні за розмірами територіальні утворення – континенти, країни, регіони, місцеві територіальні утворення, курорти і навіть окремі атракції, які обираються туристами в якості пунктів призначення своєї подорожі. Відповідно до маркетингового підходу туристична дестинація – це сукупність туристичних ресурсів, туристичної інфраструктури, туристичних атракцій територіальної громади, які підібрані і ув'язані таким чином, щоб відповідати потребам і очікуванням туристів.

Туристична діяльність – пряма або посередницька діяльність у сфері туризму з організації (формування), просування, продажу та виконання окремих або комплексних туристичних послуг та/або туристичного продукту.

Туристичне підприємство – це самостійний господарюючий статутний суб'єкт, який має права юридичної особи, здійснює комерційну та науково-дослідну діяльність з метою отримання прибутку. Основною функцією туристських підприємств як складника туристської індустрії є виробництво (комплектування), надання та реалізація туристського продукту.

Туристичний гід – людина, яка проводить екскурсію для відвідувачів на мові, яку вони обрали, інтерпретує культурну і природну спадщину регіону та має відповідну кваліфікацію, яка зазвичай підтверджується вповноваженим органом.

Туристичний маршрут – попередньо намічений суб'єктом туристичної діяльності шлях туристичної подорожі (екскурсії, походу), що характеризується визначеним порядком пересування туристів через географічні пункти.

Туристичний продукт – це попередньо розроблений комплекс туристських послуг, який поєднує не менш двох таких послуг, що пропонуються для реалізації або реалізуються за певною ціною, до складу якого входять послуги з перевезення, послуги розміщення та інші туристські послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідування об'єктів культури, відпочинку, розваг, реалізації сувенірної продукції тощо).

Туристичні послуги – послуги з розміщення, харчування, транспортного, санаторно-курортного обслуговування, організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, спрямовані на задоволення потреб туристів.

Туристичні ресурси – це об'єкти та явища природного й антропогенного походження, які мають сприятливі кількісні та якісні характеристики й використовуються або можуть бути використані для організації туристської діяльності.

Туристський продукт – це попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, що поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за певною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури відпочинку й розваг, реалізації сувенірної продукції й т.п.)

Туристський супроводжувач – представник туроператора, який надає базову допомогу подорожнім.

Увага на екскурсії – це зосередженість думок, зору і слуху екскурсантів на якомусь об'єкті.

Уявлення в екскурсії – чуттєво-наочний образ предметів або явищ дійсності, що зберігається і відтворюється у свідомості людини поза

безпосереднім впливом їх на органи чуттів. Порівняно з відчуттям і сприйняттям містить більше узагальнень. Уявлення не визначається тільки тим, що екскурсанти спостерігають перед собою в певний момент. Уявлення дають можливість екскурсантам порівняти, поєднуючи раніше відображені в їхній свідомості образи, з тим, що вони спостерігають зараз.

Цикл екскурсій – об'єднання від чотирьох до десяти екскурсій, який передбачає надання екскурсантам системи поглиблених знань. Кожна екскурсія є продовженням попередньої і не повторює її зміст.

Шляхова екскурсійна інформація – одна з форм екскурсійного обслуговування на туристських і екскурсійних маршрутах, яка отримала свою назву за місцем проведення і яка кардинальним чином відрізняється від екскурсії як за змістом так і за методикою подання інформації. Ця форма екскурсійного обслуговування використовується під час супроводження групи екскурсиводом на заміських екскурсіях або турлідером під час слідування туристської групи – переїздів від одного до іншого пункту маршруту туру.

9. ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок оформлення титульного аркушу звіту виробничої практики з екскурсійно-туристичної діяльності

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та
інформаційно-аналітичної діяльності

ЗВІТ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ З ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Здобувача(ки) вищої освіти _____ групи
спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»
освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм»

(прізвище, ім'я, по-батькові)

База практики: _____

Керівник практики:

доцент кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-
аналітичної діяльності

Прізвище, ім'я, по батькові

Луцьк – 20____

Зразок оформлення титульного аркушу методичної розробки екскурсії

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності

Тема екскурсії: «Історія Луцького Хрестовоздвиженського братства»

Назва екскурсії: **«ЛУЦЬКЕ БРАТСТВО: ПІД ПРИЦІЛОМ КЛЮ»**

Вид екскурсії за змістом: **історична**

Форма екскурсії: **театралізована**

Довжина маршруту: **200 м**

Тривалість екскурсії: **60 хв**

Розробники:

здобувачі вищої освіти IV курсу
спеціальності 027 «Музеєзнавство,
пам'яткознавство»

ОПП «Музейний менеджмент,
культурний туризм»

Марків Анастасія,

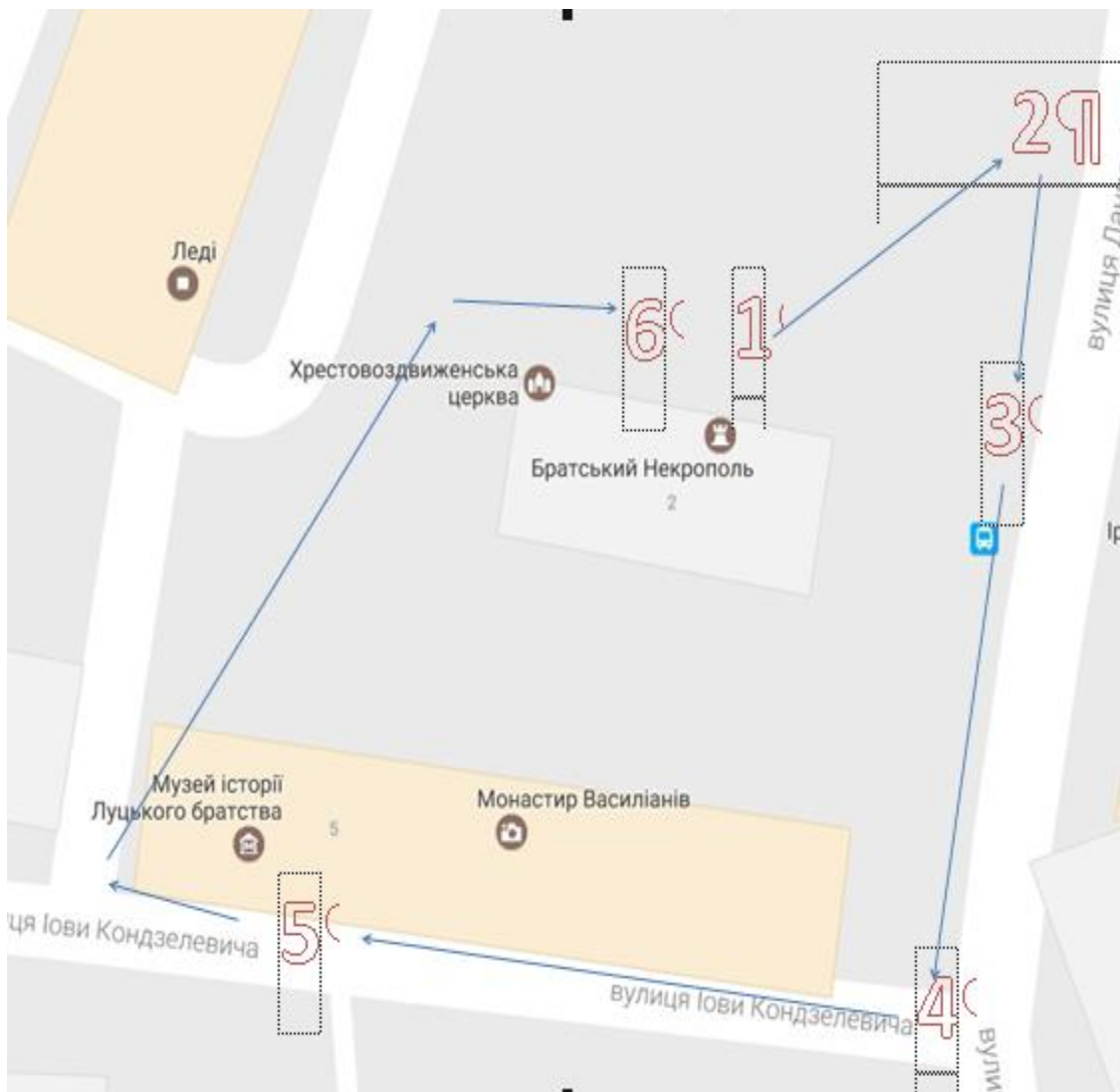
Веремчук Ольга,

Язвінська Ольга

Луцьк–20_____

Зразок схеми (карти) маршруту екскурсії

Карта маршруту екскурсії «Луцьке братство: під прицілом Кліо»

- 1 – ПОЧАТОК ЕКСКУРСІЇ: подвір'я Хрестовоздвиженської церкви.
- 2 – «Міський вал» (на сьогоднішній день – майдан Братський міст).
- 3 – Біля «двору Яна Гепнера» (біля будинку 1А на вул. Драгоманова).
- 4 – Ріг вулиць Данила Галицького та Йова Кондзелевича (біля кута братського монастиря).
- 5 – Музей історії Луцького братства (вул. Йова Кондзелевича, 5).
- 6 – КІНЕЦЬ ЕКСКУРСІЇ: крипта «Братський Некрополь».

Зразок оформлення технологічної карти екскурсії

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ЕКСКУРСІЇ

НАЗВА ЕКСКУРСІЇ: «ЛУЦЬКЕ БРАТСТВО: ПІД ПРИЦІЛОМ КЛЮ»

Укладачі:

здобувачі вищої освіти IV курсу
спеціальності 027 «Музеєзнавство,
пам'яткознавство»
ОПП «Музейний менеджмент,
культурний туризм»
Марків Анастасія,
Веремчук Ольга,
Язвінська Ольга

Луцьк–20_____

Тема екскурсії: «Історія Луцького Хрестовоздвиженського братства».

Назва екскурсії: «Луцьке братство: під прицілом Клію».

Мета екскурсії: викликати у відвідувачів зацікавленість історією м. Луцька, у неординарній формі продемонструвати серйозні питання та курйозні ситуації міської історії, які раніше мало висвітлювались, збагатити знання екскурсантів про волинський край, Україну, її історичне минуле, цікавих людей, культурні та історичні надбання наших предків.

Завдання екскурсії:

- за допомогою прийому театралізації сформувати в екскурсантів уявлення про історичні події у м. Луцьку в XVII ст.;
- виховання у екскурсантів патріотизму, любові та пошани до рідного краю, героїчного минулого українського народу і його традицій.

Вид екскурсії за змістом: історична.

Вид екскурсії за кількістю та складом екскурсантів: група; місцеве населення; для дорослої аудиторії, школярів і студентів.

Вид екскурсії за способом пересування: пішохідна.

Форма екскурсії: театралізована.

Тривалість екскурсії: 60 хв.

Протяжність маршруту: 200 м.

Автори-розробники: студенти III курсу спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» Волинського національного університету імені Лесі Українки, Музей історії Луцького братства.

Зміст екскурсії: пішохідна краєзнавча екскурсія з елементами театралізації по унікальним пам'яткам історії Луцького братства, культури, архітектури та мистецтва м. Луцька XVII ст.

Маршрут екскурсії: подвір'я Хрестовоздвиженської церкви – Брама братського дитинця – «Двір Яна Гепнера» (біля будинку 1А на вул. Драгоманова) – Ріг вулиць Данила Галицького та Йова Кондзелевича – Музей історії Луцького братства (вул. Йова Кондзелевича, 5) – Крипта «Братський Некрополь».

№	Етапи руху по маршруту	Місця зупинки	Об'єкти показу на зупинках	Тривалість показу	Основний зміст інформації в точках показу і по маршруту	Вказівки щодо організації	Методичні вказівки
1	Подвір'я Хрестовоздвиженської церкви	Біля колишніх братських воріт	Хрестовоздвиженська церква та колишня територія братського монастиря	10–15 хв.	Відображення сутички між братчиками та студентами єзуїтського колегіуму, яка згідно документів відбулася на поч. XVII ст.	Знайомство екскурсорова з екскурсантами	1. прийом панорамного показу 2. прийом коментування 3. прийом зорової реконструкції
Логічний перехід: стрілянина з «міського валу» (на сьогодні – це майдан Братський міст)							
2	«Двір Яна Гепнера» (біля будинку 1А на вул. Драгоманова)	На вулиці Данила Галицького, 2 (біля Хрестовоздвиженської церкви)	Місце, де знаходився маєток шляхтича Яна Гепнера	5 хв.	Розповідь про Яна Гепнера та його роль у протистоянні єзуїтів із православними братчиками	Перевдягнуті екскурсоводи «стріляють» із площі Братський міст (історично – з «міського валу»)	1. прийом зорової реконструкції 2. прийом коментування 3. прийом новизни матеріалу 4. прийом локалізації подій
Логічний перехід: Наближаємось до рогу вулиць Данила Галицького та Йова Кондзелевича							
3	Кут Братського монастиря	Перехрестя вулиць Данила Галицького і Йова Кондзелевича	Реконструкція історичної події визволення Івана Волошина з під варти	5–10 хв.	Розповідь про звільнення Івана Волошина з під варти, якого вели на страту, але братчики його визволили і переховували у монастирі Луцького братства	Група підходить до перехрестя вулиць Данила Галицького і Йова Кондзелевича. Екскурсовод просить екскурсантів створити братський «мур», взявшись за руки. Учасники екскурсії (а саме кат і стражники) ведуть Волошина на страту, а братчики його визволяють.	1. прийом зорової реконструкції 2. прийом коментування 3. прийом цитування 4. прийом співучасті

Зразок оформлення індивідуального тексту екскурсії

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та
інформаційно-аналітичної діяльності

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ТЕКСТ ЕКСКУРСОВОДА
екскурсії
«ЛУЦЬК І КОСАЧІ»

Підготувала:
студентка групи IV курсу
спеціальності 027 «Музеєзнавство,
пам'яткознавство»
ОПП «Музейний менеджмент,
культурний туризм»
Чичук Катерина

ВСТУП

Знайомство з екскурсійною групою:

Доброго дня, шановні екскурсанти! Ми студенти IV курсу спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» Волинського національного університету імені Лесі Українки дуже раді вітати вас на нашій авторській тематичній екскурсії, яку ми розробили під час проходження практики з екскурсійно-туристичної діяльності, і яка присвяченій життю славетної родини Косачів у Луцьку під назвою «Луцьк і Косачі». Мене звати Катерина Чичук і я буду вашим першим із 4-х екскурсоводів.

Наша екскурсія – пішохідна. Будь ласка, слідуйте за мною, дотримуючись декількох важливих правил. Перше і найважливіше правило нашої екскурсії – безпека! Як справжнім мандрівникам нам важливо триматися разом, групою, не відставати без попередження, щоб не загубитися. Слідуючи за мною, уважно дотримуйтеся правил дорожнього руху, уважно переходьте проїжджі ділянки маршруту. Екскурсійний маршрут розрахований на 1, 5 км і займе близько 1 год. 45 хв – 2 год. Для зручності та перепочинку заплановано всередині екскурсії санітарну зупинку.

Друге важливе правило – гарний настрій! Не забувайте насолоджуватися кожною миттю нашої подорожі. Фотографуйте неймовірні моменти, для цього відведено спеціальний час після огляду кожного екскурсійного об'єкт, діліться враженнями та готуйтеся дізнатися безлічі цікавих фактів із життя родини Косачів у Луцьку!

Отож, розпочинаємо екскурсію!

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Розповідаю:

Дана родина, унікальне явище в українській історії і культурі, залишила помітний слід і в історії нашого краю, зокрема міста Луцька. Як відомо, Петро Антонович Косач та Ольга Петрівна Драгоманова (**показую світлини**) після одруження, в 1868 році, спочатку оселилися в Звягелі (Новограді-Волинському), де Петро Косач обіймав посаду голови з'їзду мирових посередників, і де народилося троє їхніх старших дітей – Михайло, Лариса та Ольга. Пізніше в родині з'являться ще Оксана, Микола та Ізидора (**показую світлини**). Молода мати, незважаючи на домашні турботи, поринає у вир народної творчості: збирає фольклор, знайомиться зі звичаями та традиціями українців тощо.

У просторому домі та розкішному тінистому садку панів Завадських, куди переїхали Косачі з будинку міщанина Окружка, діти почувалися дуже добре. Але найбільш сприятливими умови для життя та побуту усіх членів родини були на Волині.

І дорослих, і дітей захопили і краса природи нашого краю, і вдача людей, їх мова, побут. «Коханим людом» називали Косачі волинян. Згодом, в листі до матері від 3 квітня 1898 року Леся Українка напише: «Найрідніший рідний край - Волинь».

З великою втіхою слухала маленька Леся, як мати завзято боронить Волинь, волинян, їх мову, звичаї та обряди, про що голосно на весь світ сказала в поезії «Волинські спогади».

Цитую фрагмент вірша «Волинські спогади» Олени Пчілки (матеріали «портфеля екскурсовода № 1»):

Волинь незабутня, країно славутня!
У пишній красі ти красуєш!
Здавен твою бачу українську вдачу,
Здавен мою душу чаруєш.
Я рідную мову, ту люблю розмову

В краях твоїх всюди вчуваю,
Те слово живе — віки невмируще —
Я скрізь в тобі серцем вітаю.

Розповідаю:

У 1878 році батька поетеси Лесі Українки, Петра Антоновича Косача, перевели з Новограда-Волинського до Луцька на посаду голови Луцько-Дубенського з'їзду мирових посередників. А навесні 1879 року він перевіз сюди всю свою сім'ю. Спочатку Косачі замешкали в будинку, що на Замковій площі.

Звертаюся до екскурсантів та використовую метод демонстрації:

Зверніть, будь ласка, увагу на те, що ми зараз знаходимося приблизно на тому місці, де і знаходився цей будинок.

Розповідаю:

Недовго довелося жити родині у похмурому, незатишному “першому костьольному домі”, “повному всяких бувших людей, повиганяних з монастирів кармелітського, шариток і інших”. Так називала його сестра Лесі Українки Ольга Косач у своїх спогадах. До сьогодні цей будинок не зберігся.

Ще в 40-х роках минулого XIX століття волинські краєзнавці зацікавилися місцем знаходження будинків, де проживали Косачі. За допомогою листовно звернулися до Ольги Косач – Кривинюк – сестри Лесі Українки. Ольга написала „Спогади про Лесю Українку”, а на карті-схемі старого міста позначила два „кафедральних” будинки, де проживала її родина.

Цифра „1” стоїть на тому з них, в якому Косачі оселилися відразу по переїзді із Звягеля до Луцька. Цифра „2” — на другому костьольному домі, що знаходиться на розі сучасних вулиць Кафедральної і Драгоманова (в минулому Домініканської).

Показую (матеріали «портфеля екскурсорода № 2») та цитую текст листа:

У листі, що зберігається у фондах Волинського краєзнавчого музею, Ольга пише: «За будинок №2 я ручуся, бо цілком добре пам'ятаю його ...Що ж

до будинку №1, то й сама боялася, що плутаю з ним... Одно виразно пам'ятаю, що батьки мої, старший брат та сестра завжди говорили зимою 1890-1891 рр., що в 1879 році ми жили в „першому” костьольному домі, а тепер живемо в „другому”...».

Запитую:

Оскільки ми знаходимося на цьому місці, не можу у вас не запитати: «Що ж це за приміщення, що тут знаходиться?»

Екскурсанти дають відповідь, за потреби її корегую.

Розповідаю, використовуючи такі методи екскурсійного показу як демонстрація, реконструкція:

Зараз тут знаходиться Волинський коледж національного університету харчових технологій. Він розміщений у приміщенні колишнього Луцького єзуїтського колегіуму (заснованого в XVII ст.), який був найвідомішим навчальним закладом міста і одним із перших закладів вищої освіти середньовічної Європи, у якому вивчали латинську, грецьку, польську і церковнослов'янську мови, риторику, поезику, граматику, філософію, богослов'я, історію, географію, природничі науки, музику, хоровий спів, салонні манери, різні зовнішні ознаки освіченості та ін.

Перед Вами П-подібний у плані (70 × 55 м) корпус келій колегіуму, який прилягає з тилу до пресбітерія пам'ятки архітектури національного значення XVII ст. – Костелу святих апостолів Петра і Павла. Первісно двоповерховий, тепер – триповерховий. Має коридорне розпланування з одnobічним розташуванням приміщень, які виходили вікнами у внутрішній двір. Широкі коридори й більшість приміщень перекрито хрестовими склепіннями. Приміщення бібліотеки зберегло і до сьогодні декор інтер'єру в стилі пізнього класицизму. Під середньою частиною будівлі, прилеглою до костелу, є підвали. Фасади без декору. Південно-західний розчленований п'ятьма вузькими двоповерховими ризалітами, увінчаними трикутними фронтонами. На одному з фасадів помітні залишки замурованої аркадної галереї.

[...] ПРОДОВЖЕННЯ ОСНОВНОГО ТЕКСТУ

ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

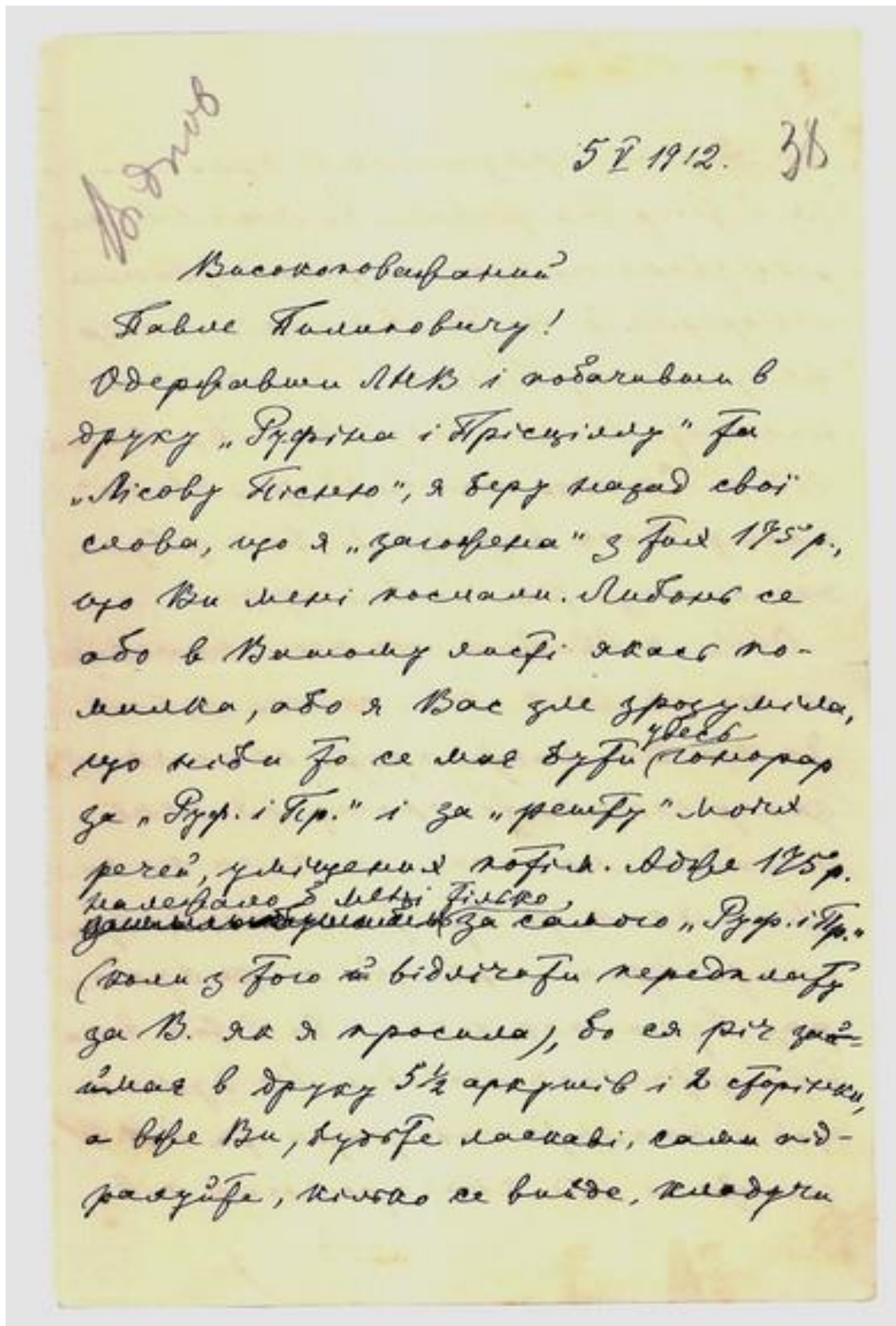
Звертаюся до екскурсантів:

Моя частина екскурсії закінчена. Підсумовуючи, хочу нагадати Вам, що я розповіла вам про перший будинок, де проживали Косачі, по приїзді до Луцька, а також ви мали можливість побачити Луцький замок – дуже важливе місце в житті маленьких Косачів. Проте, це не всі місця у обласному центрі Волині, які пов'язані із славетною родиною Косачів. Про них Вам розкажуть мої колеги. Я дякую вам за увагу і передаю слово наступному екскурсоводу – Володимирі.

КАРТКА ЕКСКУРСІЙНОГО ОБ'ЄКТА № _____

1) Найменування об'єкту (<i>первинне й сучасне</i>), а також назва, під якою об'єкт відомий серед місцевого населення	
2) Опис об'єкта (<i>коротка зовнішня характеристика, його розміри, автор, дата створення, з яких матеріалів виготовлений, текст меморіального напису на пам'ятці чи меморіальній дошці та ін.</i>)	
3) Місцезнаходження об'єкта, його адреса, під'їзд і підхід до нього (<i>район розташування, орієнтація за іншими об'єктами</i>)	
4) Історичні події та персоналії, пов'язані з об'єктом (<i>дати, короткий опис, біографічні відомості</i>)	
5) Джерело відомостей про об'єкт (<i>вказати використану літературу, архівні матеріали, усні перекази, основні опубліковані роботи і місця зберігання неопублікованих джерел</i>)	
6) Збереження та охорона об'єкта (<i>стан об'єкта й прилеглої території, дата останнього ремонту і реставрації, на кого покладена охорона об'єкту</i>)	
7) У яких екскурсіях пам'ятка використовується як об'єкт показу	
8) Дата складання картки, прізвище й посада укладача	
9) Додаткові дані (за необхідності)	
10) Графічні та фотографічні зображення об'єкта в його нинішньому й колишньому видах (<i>якісне фото сучасного вигляду пам'ятки й за наявності ретро фото</i>)	Розміщуються на протилежному боці від позиції № 1-9

Зразок оформлення матеріалів «портфеля екскурсовода»

Пояснення до матеріалу «портфеля екскурсовода» № 5
«Копія листа Лесі Українки до Юрія Пилиповича Тищенка від 05.05.1912»

Копія одного із листів Лесі Українки до видавця, публіциста, громадського діяча Юрія Пилиповича Тищенка (псевдонім – Павло Лавров), написаного 05.05.1912.

У 1911 році Павло Лавров заснував видавничу спілку «Дзвін», де було видруковано 1-й том видання «Твори Лесі Українки». З листів Лесі Українки до видавця можна почерпнути чимало інформації щодо написання і видання окремих творів письменниці та підготовку до друку в 1911-1912 рр. її двотомника.

Листування серед інших видів творчості поетеси займає чільне місце у спадщині Лесі Українки. Листи Лесі Українки є цінним джерелом для вивчення її біографії, творчості та поглядів. Через листування поетеса підтримувала зв'язки не тільки з рідними, знайомими, друзями, а й з усім літературним та мистецьким світом.

Лист зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України у м. Київ.

Зразок оформлення списку літератури до екскурсії

Список використаних літературних та додаткових джерел інформації до екскурсії «(Не)відомі імена Луцька»

Основна література

1. Данильчук А. На гостину до Вітовта. *День : щоденна всеукраїнська газета*. 2020. 157/158 (21–22 серп). С. 16–17.
2. Імена Луцька: люди, які прославили Волинь. URL: <https://www.volynpost.com/news/95800-imena-lucka-lyudy-iaki-proslavyly-volyn>
3. Імена Луцька: сторінка у соціальній мережі Фейсбук. URL: <https://www.facebook.com/ImenaLutska/>
4. Імена Луцька: туристичні буклети.
5. Луцька бабуся підкорила світ своєю добротою. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/49911-vikno-rubriki-lutska-babusya-pidkorila-svit-svoeyu-dobrotoyu.html>
6. Котис О. Лучанин – святий. *ВолиньPost*. 11 березень 2014. URL: <https://www.volynpost.com/blogs/1079-luchanyn--sviatyj>
7. Микола Головань та його химери: історія легенди Луцька. URL: <https://lutsk.rayon.in.ua/topics/384270-mikola-golovan-ta-iogo-himeri-istoriia-legendi-lutska>.
8. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка і родина Косачів в історії інтелектуальної еліти України та Волині: матеріали XXXIII Всеукр. істор.-краєзнавч. наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Олени Пчілки та 60-річчю з часу створення Колодяженського літератур.-меморіал. музею Лесі Українки (м. Луцьк – с. Колодяжне, 30 черв. – 1 лип. 2009 року) : наук. зб. Вип. 33. Луцьк : Волин. краєзнавчий музей, 2009. 224 с.
9. Недільська Н. «Холмську Богородицю ми вночі перевезли у мамин будинок» : з'явилися нові подробиці переховування волинської святині. *Волинь*. 2020. № 12 (13 лют.). С. 7.

10. П'ясецький В. Е., Мандзюк Ф. Г. Вулиці і майдани Луцька. Волинська обласна друкарня, Луцьк, 2005. 399 с.
11. П'ясецький В. Луцьк. Старе місто. Книга 1 : історико-краєзнавчі нариси. 2013. 336 ст., іл.
12. Сегеда С. Галшка Гулевичівна, фундаторка Києво-Могилянської академії. *Видатні жінки української історії. Біографічні нариси на тлі історичних подій*. Київ : Балтія–Друк, 2020. Кн. I: X–XVIII ст. С. 136–145.
13. Троневи́ч П. О. Великий князь Дмитрій-Любарти і його сучасники : іст.-краєзнавчий нарис. Луцьк : Твердиня, 2011. 192 с.
14. Хилюк Л. Іван Виговський: із Волині – в історії України. *Слава праці* : Луцька район. громад.-політ. газ. 2018. № 49 (7 груд.). С. 4.
15. Шабала, Б. З'їзд європейських монархів у Луцьку та справа коронації Вітовта в 1429–1430 рр. *Літопис Волині*. 2016. Ч. 16 . С .104–106.
16. Яцечко-Блаженко Т., Рудянин І. Жінки князя Вітовта Великого. Старий Луцьк : наук.-інформ. зб. ЛДІКЗ. / відпов. за вип. П. Рудецький. Луцьк : Волинський енергософт, 2019. Вип. XV С .82–88.

Додаткова література

1. Колосюк Б. В. Луцьк – пам'ятка архітектури та містобудування: історико-архітектурний нарис. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. 124 с.
2. Мойсіюк К. Луцьк. Прогулянки містом : Туристичний путівник / Фото Р. Теліпський. Луцьк : Волин. книга, 2007. 100 с.
3. Назад у минуле: яким був раніше Братський міст у Луцьку. URL: <https://www.hroniky.com/news/view/14175-nazad-u-mynule-iaakym-buv-ranische-bratskyi-mist-u-lutsku> (стаття з фотоматеріалами).
4. Старий Луцьк: Матеріали X ювілейної наук.-конф. «Любартівські читання», присвяч. 585-й річниці з'їзду європейських монархів у Луцьку, (м. Луцьк, 22-23 трав. 2014) : наук.-інформ. зб ЛДІКЗ. Вип. X. Луцьк : Терези, 2014. 375 с.
5. Троневи́ч П. О. Луцький замок в історії України : монографія. Луцьк : Волин. обл. друк., 2007. 196 с.

Навчально-методичне видання

Трофімук-Кирилова Тетяна Михайлівна

**ПРАКТИКА З ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(методичні рекомендації для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 027 Музезнавство, пам'яткознавство)**

Друкується в авторській редакції

Формат 60×84 1/16. Обсяг 1,95 ум. друк. арк.,
Наклад 50 пр. Зам. 41.
Папір офсетний Гарнітура Times. Друк офсетний.
Друк ПП Іванюк В. П. 43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 65. тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держкомінформу України ВЛн № 31 від 04.02.2004 р.